

Tauragės Martyno Mažvydo pagrindinė mokykla

“Lietuviški keiksmadžiai”

10a kl. mok. Ingrida Būdvytė

Tauragė
2007-10-26

Kaip lietuviai keikiasi

Keiksmi- lietuvių tautosakoje trumpų pasakymų žanras. Keikdamamsis žmogus dažniausiai išreiškia piktus linkėjimus kitam žmogui, susidedas iš žodžių, turinčių demonišką, šventvagišką ar obscenišką prasmę. Keikimosi pagrindas- visuomenėje galiojančių draudimų (religinių, higieninių, seksualinių ir kt.) Tiems piktiems linkėjimams išreikšti panaudojami žodžiai arba posakiai, kuriuos besikeikiantis laiko pikčiausiais, bjauriausiais, labiausiai įžeidžiančiais ir kurių nesikeikdamas niekuomet nevertotų. Tačiau dabar keiksmazodžiai virto įpročiu, ir dažniausiai vartojami be rimtos priežasties.

Lietuviai buvo prietaringi žmonės, jie garbindovo daugybę dievų ir dievybių, tad, kad dievai būtų pamaloninti aukodavo jiems aukas, kad žmonėms neužtrauktų nelaimių ir prakeismų. Iš senovės buvo manoma, kad keiksmazodžiai išsprūsdavo supykus. Lietuviškuose keiksmazodžiuose susipina įvairių laikotarpių liaudies pasaulėžiūros elementai. Juose išsireiškia senojo pagoniškojo tikėjimo liekanų ir krikščionybės įvaizdžių. Vienur kreipiamasi į senąsias mitologijos būtybes: perkūną, laumes, raganas, kai kuriuos gyvulius. Kitur minimas velnias, pragaras ir pan. Lietuviai tikejo magija, todėl ir prakeismais linkima: “kad tave perkūnas nutrenktų!”, “kad tu skradžiai žemę prasmegtum!” tokie pikti linkėjimai be reikalo, lengvabūdiškai neištariami, nes žmogus tikėjo, kad linkėjimas tikrai keikiamajam pakenks.

Keiksmi skirstomi į peyoratyvus, tradicinius keiksmus ir įv. Eufemizmus.

Pejoratyvai- neigiamos reikšmės žodžiai ar frazeologiniai junginiai, dažniausiai taikomi žmogui. Jie dažnai išvestiniai arba perkeltinės reikšmės žodžiai (pvz. Kvailys, nevėkšla, liurbis, pusgalvis, dykaduonis, kiaulė, avinas, varna, stuobrys, piemuo, ubagas, ragana ir t.t.)

Formuliniai keiksmi- neigiamos reikšmės kolektyvinės kūrybos formulės, vartojamos iš atminties (pvz. Eik tu į peklą velniam autų skalbti, kad tave perkūnas trenktų negriaudęs, kad tave vilkas papjautų, kad tu kur sprandą nosisuktum, o kad tave bala, eik tu po šimto nelabųjų). Formuliniai keiksmazodžiai susiję su užkalbėjimais, prakeismais, bei blogo linkėjimais. Draudžiama minėti su tikyba susijusius dalykus (Dievą, velnią, pragarą), kai kurias žmogaus kūno funkcijas (tuštinimąsi, dauginimąsi), ką nors skausminga ar pavojinga (ligas, mirtį, perkūniją).

Eufemizm- švelniasni, neutraliesni šiurkštaus ar nešvankaus žodžio pakaitalai. Vietoj velnias sakoma nelabasis, piktasis, juodukas, skeltanagis, raguotasis. Vietoj rupūžė- rupūs miltai, rūgštėlė ar netgi rūtelė. Pasakymai, kad tave rūtelė! arba žalia rūta! yra eufemizacijos padarinys. Visuomenei laisvėjant keiksmi labai plinta.

Daugelio lietuviškų keiksmų pagrindą sudaro žodžiai: velnias, rupūžė, gyvatė, perkūnas, žaltys. Keikiant tie žodžiai apipinami kitais vaizdiniais žodžiais, sukuriant rūsčius, piktus linkėjimus. Vaizdingesnieji keikimai padeda geriau išreikšti besikeikiančiojo nuotaiką, sukeldami stipresnę įspūdį keikiamajam.

Keiksmų forma įvairuoja pagal juose išreiškiamą piktumo laipsnį. Patys pikčiausi lietuviški keikimai yra vadinamieji prakeisimai. Juose linkima kitam žmogui baisiausių dalykų: gėdingos mirties, amžinų kančių, baisių nelaimių. Pvz.: “kad tave devyni velniai pagriebtų!”, “kad tu pasikartum ant sausos šakos!”, “kad tavo liežuvis burnoje neišsitektų!”, “kad tave pirmas pavasario perkūnas užmuštų!”.

Plūstamojo pobūdžio keisimai yra santūresni. Jais nelinkima nieko lemtingo, netrokštama keršto, o tik išakoma kitam žmogui neapykanta, pasipiktinimas. Tai yra piktas pravardžiavimas arba įkyrėjusio žmogaus varymas šalin. Pvz.: “tu rupūže rauplėta!”, “tu žalčio išnara!”, “tu gyvatės vaike!”, “tu laume prakeikta!”, “tu ragana raguota!”.

Dar kitą keismų tipą sudaro nepikti linkėjimai, panaudojami prakeksmų forma. Tokiuose keiksmuose linkimi dalykai yra visai nebaisūs- už tariamo rūstumo dažnai slepiasi šypsena. Pvz.: “kad tave zuikis subadytų!”, “kad tave dryži paraliai!”, “kad tave naginė prarytų!”, “kad tu šaukšte prigertum!”.

Kartais atskiri keiksmų žodžiai pakeičiami kitais, panašiai skambančiais, tačiau nieko bendra neturinčiais su blogio linkėjimu, pvz.: “kad tave per krūmus!”, “šukos!”. Žmogui pykletėjus ir užėjus norui nusikeikti, susigriebiama, tarsi sustojama pusiaukelėke. Piktas keiksmu turinys paverčiamas juoku.

Jau iš šių kelių paragrafų matyti, kad lietuviai nebuvo pratę mėtytis šlykščiais, ypač moteris ar kai kuriuos žmonių tarpusavio santykius žeminančiais, žodžiais. Jų keikimai, palyginus su kitų tautų keiksmažodžiais, yra gana “švarūs” ir “nekalti”, tačiau juose netrūksta sąmojaus ir kūrybiškumo.

Žmonės keiksmažodžių vartojimo neginia “keikūnas” yra blogas atsiliepimas apie asmenį.

Lietuviškų keiksmažodžių pavyzdžiai:

Kūtvela pasipūtęs!
Rupūžė!
Žaltys!
Po šimts kalakutų!
Žalia rūta!
Lysk tu vabalo blauzdon!
Ot rūkštelė !
Ot šuns pasturgali!
Birbink genį!
Kapok varškę!
Pakasyk sliekui pažasty!
Kiaulė!
Galvijas!
Karvė!

Asilas!
Kad tave perkūnas!
Velnio išpera!
Rupūs miltai!
Eik po velnių!
Davatka!
Kvailys!
Po galais!
Po kelmais!
Velniai griebtų!
Po šimts gegučių!
Parazitas!
Mulkis!
Vasari tu!
O tu gyvate raudonoji!
O tu paršakoji!
Kuilyš!
Kad tu surugtum!
Kad tavo kakta nupliktų, o ant pakaušio kuodas liktų!
Kad tavo kojos išklištų ir pakaušis atsikištų!
Uostyk slieko pažasty!
Šliaušk tarybiniais vamzdžiais!
Kad tave velnias nusineštų!
Eik skradžiai žeme!
Kad at ežys kelnėse išdyktų!
Eik debesų spardyti!
Kad tu ištintum kaip avilyš!
Eik tu kiaulėms uodegas mazgoti!
Tu paršo koja užpakalinė!
Tu šuns kumpi!
Eik šunų šukuot!
Tu avigalvi!
O tu rupūžgalvi!
Kapladanti!
Eik į peklą molio minti!
Kaip tave šventa žemė nešioja!
Suk tave devynios!
Kad tave perkūnas be žaibo trenktų!
Kad tave vėtros padangėm nešiotų!
Kad tave nelabasis pagriebtų!
Kad tave visi velniai ir viens!
Kad tave giltinė!
Kad at kiaurai išeitų!
Kad tu sudegtum su pačiute ir gryčiute!
Kad tu taip lakstytum po laukus, kaip pasiutęs vilkas!
Kad tu staugdamas nueitum!

Kad tave gyvą kirmėlės suėstų!
Kad tu vaikščiotum be galvos!
Kad at pilve nerimtų!
Kad tu išdžiūtum kaip sausas šienelis!

Išvada

Tautos charakterį galima pažinti iš daugelio dalykų: papročių, tradicijų, liaudies meno, žodinės liaudies kūrybos; kaip žmonės linksminasi, kaip liūdi, kaip elgiasi su kitais žmonėmis ir t.t. tačiau tautos bruožai atspindi ir jos neigiamybėse, pvz., kaip žmonės išreiškia savo pyktį, nepasitenkinimą- kaip keikiasi. Tai tautai neigiamas bruožas, tačiau kuris papildo ir padaro tautą spalvingesnę įdomesnę. Nors šiais laikais keiktis lietuviškai yra neįdomu ir gan juokinga. Taigi lietuviai prisiėmę į kalbą daug ne lietuviškos kilmės keiksmažodių daugiausia rusiškų, kurie gadina ir tikrai negražina kalbą. Daro ją vulgarią. Taipogi kitataučių keiksmažodžiai turi bjauresnę reikšmę negu lietuvių. Vartodami ne lietuviškus keiksmažodžius darome tautą ne lietuvišką.

Literatūros sąrašas

1. Lietuvių enciklopedija XI 1957m. United States of America
2. Visuotinė Lietuvių enciklopedija 2006m. Vilnius
3. Lietuvių papročiai ir tradicijos Danutė Brazytė Bindokienė 1989m. Čikaga
4. Internetas